

5. Orr D.W. Ecological literacy: Education and the transition to a postmodern world – 1992
6. Capra F. Sustainable living, ecological literacy, and the breath of life // *Canadian Journal of Environmental Education (CJEE)* – 2007. №12 (1). -C. 9-18.
7. Häggström M., Schmidt C. Enhancing children's literacy and ecological literacy through critical place-based pedagogy // *Environmental Education Research*-2020. № 26:12. -C.1729- 1745. DOI: 10.1080/13504622.2020.1812537
8. Cermak M. Hip-Hop, Social Justice, and Environmental Education: Toward a Critical Ecological Literacy // *The Journal of Environmental Education* – 2012. № 43:3. -C.192-203. DOI: 10.1080/00958964.2011.633579
9. Hammarsten M., Askerlund P., Almers E., Avery H. Samuelsson T. Developing ecological literacy in a forest garden: children's perspectives // *Journal of Adventure Education and Outdoor Learning* – 2019. №19:3. -C. 227-241. DOI: 10.1080/14729679.2018.1517371
10. Phoebus P., Rutledge M., Sadler L., Kim C. Meeting the Giants in Our Midst: Developing an Interactive Online Arboretum Guide to Promote Ecological Literacy // *The American Biology Teacher* – 2018. № 80(8). -C. 572–576. DOI:10.1525/abt.2018.80.8.572
11. Almers E., Askerlund P., Samuelsson T., Waite S. Children's preferences for schoolyard features and understanding of ecosystem service innovations – a study in five Swedish preschools // *Journal of Adventure Education and Outdoor Learning* – 2021. № 21:3. -C. 230-246, DOI: 10.1080/14729679.2020.1773879
12. Fjællingsdal K., Klöckner C. ENED-GEM: A Conceptual Framework Model for Psychological Enjoyment Factors and Learning Mechanisms in Educational Games about the Environment // *Front. Psychol* – 2017. № 8:1085. DOI: 10.3389/fpsyg.2017.01085
13. Dzyatkovskaya E.N., Zakhlebny A.N. *Obshepredmetnaya ekologicheskaya gramotnost skolnikov*. M: Pedagogika. 2017. № 8-23 s.

МРНТИ 14.01.21

<https://doi.org/10.51889/2959-5762.2025.85.1.027>

Ж.Т.Ижсанов,^{*1} Б.Жүнісбек,² С.Н.Рыскалиев,³ З.Қ.Қашқынбаева⁴

¹Абай атындағы Қазақ ұлттық педагогикалық университеті, Алматы қ., Қазақстан

²С.Ж.Асфендияров атындағы Қазақ Ұлттық Медицина Университеті,
Алматы қ., Қазақстан

³М.Өтемісов атындағы Батыс Қазақстан университеті, Орал қ., Қазақстан

⁴М.Х.Дулати атындағы Тараз университеті, Тараз қ., Қазақстан

ОРТА МЕКТЕП ОҚУШЫЛАРЫНЫҢ ФУТБОЛ ОЙНАУ ДАҒДЫЛАРЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ ӘДІСТЕМЕСІ

Аңдатпа

Бұл мақалада орта мектеп оқушыларының футбол ойнау дағдыларын қалыптастырудағы «дағды», «футбол ойнау» негізгі категорияларды философиялық, психологиялық және педагогикалық тұрғыдан талданады. Оқушылардың футбол дағдыларын қалыптастырудағы қазіргі тенденцияларына сай теориялық, ғылыми-әдістемелік тұрғыдағы отандық және әлемдік зерттеулер сипатталады. Олардың негізгі сипаттамаларын ескере отырып, орта мектеп оқушыларын тәрбиелеудегі білім сапасын арттыруға негіз болатын әдістемелерін анықтау жұмыстары ұсынылады. Мақалада футболшыларды дайындаудағы заманауи талаптарды тереңірек түсінуге және футбол ойнау дағдыларын тиімді дамыту үшін ғылыми-әдістемелік ұсынымдар беріледі. «Футбол» электронды журналының мазмұны, үлгісі талданады. Футбол ойнау дағдыларын қалыптастыру барысында осы бағыттағы қазіргі зерттеулер мен жарияланымдарды көрсететін қазақстандық авторлардың әдістемелік еңбектері қарастырылады.

Эмпирикалық талдауларда «Оқушымен сұхбат нәтижелері: футбол дағдыларын үйренудегі мотивация, тәжірибе және күту» бойынша зерттеу нәтижелері талданады. Сұхбат бойынша оқушылардың футбол дағдыларын үйрену контекстіндегі олардың мотивациясына, тәжірибесіне және күтулеріне қатысты бірқатар маңызды сұрақтарға жауаптары жинақталып өңделіп беріледі. Жүргізілген әдістердің жалпы түйіні психологиялық-педагогикалық аспектілер футбол дағдыларын дамытуда маңызды екені анықталады және оқушылардың *көшбасшылық қасиеттерін, командалық жұмысты және эмоционалды тұрақтылықты дамытуды* көздейтіні анықталып, оның нәтижелері кесте және гистограммаларда көрсетіледі. Сондай-ақ, футбол ойынының жаттықтырушылары және мұғалімдерімен сұхбат жүргізіліп, оның нәтижелері беріледі.

Түйін сөздер: орта мектеп оқушылары, футбол ойнау дағдысы, физикалық дағды, әлеуметтік дағды, когнитивтік дағды, эмоционалдық дағды.

Ижсанов Ж.Т., *¹ Жунибек Б.,² Рыскалиев С.Н.,³ Кашкынбаева З.К.⁴

¹ Казахский национальный педагогический университет имени Абая,
г.Алматы, Казахстан

² Казахский Национальный Медицинский Университет имени С.Д.Асфендиярова,
г.Алматы, Казахстан

³ Западно-Казахстанский университет имени М.Утемисова,
г.Уральск, Казахстан

⁴ Таразский университет им. М.Х.Дулати, г.Тараз, Казахстан

МЕТОДИКА ФОРМИРОВАНИЯ НАВЫКОВ ИГРЫ В ФУТБОЛ У СТАРШЕКЛАСНИКОВ

Аннотация

В данной статье философски, психологически и педагогически анализируются основные категории «умение», «игра в футбол» в формировании навыков игры в футбол у старшеклассников. В соответствии с современными тенденциями в формировании футбольных навыков учащихся описываются отечественные и мировые исследования в теоретическом, научно-методическом плане, с учетом их основных характеристик предлагается работа по определению методик, лежащих в основе повышения качества образования в воспитании учащихся средних школ. В статье даются научно-методические рекомендации для более глубокого понимания современных требований к подготовке футболистов и эффективного развития навыков игры в футбол. Анализируется содержание, образец электронного журнала «Футбол». В процессе формирования навыков игры в Футбол рассматриваются методические труды казахстанских авторов, отражающие современные исследования и публикации в данном направлении.

В эмпирическом анализе анализируются результаты исследования» результаты интервью с учеником: мотивация, опыт и ожидания в изучении футбольных навыков. По интервью обобщены и обработаны ответы учащихся на ряд важных вопросов, касающихся их мотивации, опыта и ожиданий в контексте изучения футбольных навыков. Общим итогом проведенных методов является то, что психолого-педагогические аспекты важны для развития футбольных навыков и предполагают развитие лидерских качеств, командной работы и эмоциональной стабильности у учащихся, результаты которых отражаются в таблицах и гистограммах. Также проводятся интервью с тренерами и учителями футбольной игры, даются ее результаты.

Ключевые слова: старшеклассники, навыки игры в футбол, физические навыки, социальные навыки, когнитивные навыки, эмоциональные навыки.

Izhanov Zh., *¹ Zhunisbek B.,² Ryskaliyev S.,³ Kashkynbayeva Z.⁴

¹ Abai Kazakh National Pedagogical University, Almaty, Kazakhstan

² Kazakh National Medical University named after S.D.Asfendiyarov,
Almaty, Kazakhstan

³ M.Utemisov West Kazakhstan University, Uralsk, Kazakhstan

⁴ M.H.Dulati Taraz University, Taraz, Kazakhstan

METHODS OF FORMING FOOTBALL PLAYING SKILLS IN HIGH SCHOOL STUDENTS

Abstract

This article philosophically, psychologically and pedagogically analyzes the main categories of "skill", "playing football" in the formation of football playing skills in high school students. In accordance with modern trends in the formation of football skills of students, domestic and international research is described in theoretical, scientific and methodological terms, taking into account their main characteristics, work is proposed to identify methods underlying the improvement of the quality of education in the education of secondary school students. The article provides scientific and methodological recommendations for a deeper understanding of modern requirements for the training of football players and the effective development of football playing skills. The content and sample of the electronic magazine "Football" are analyzed. In the process of developing football playing skills, the methodological works of Kazakhstani authors are considered, reflecting modern research and publications in this area.

The empirical analysis analyzes the results of the study "Student interview results: motivation, experience and expectations in learning football skills. The interviews summarized and processed the students' answers to a number of important questions regarding their motivation, experience and expectations in the context of learning football skills. The

overall result of the conducted methods is that psychological and pedagogical aspects are important for the development of football skills and involve the development of leadership skills, teamwork and emotional stability in students, the results of which are reflected in tables and histograms. Interviews with coaches and teachers of the football game are also conducted, and the results are given.

Keywords: high school students, football playing skills, physical skills, social skills, cognitive skills, emotional skills.

Кіріспе. Қазіргі тенденциялар оқу процесінде деректерді талдау, виртуалды шындық, биомеханика және дрон технологиясы сияқты озық технологияларды қолдануды қамтиды. Бұл инновациялар ойыншыларға өз жұмысын дәлірек бағалауға және талдауға, олардың күшті және әлсіз жақтарын анықтауға және жеке жаттығу бағдарламаларын әзірлеуге мүмкіндік береді. Бұл ретте тенденция оқытуды жекелендіру болып табылады. Әрбір ойыншының бірегей физикалық және психологиялық ерекшеліктері бар, сондықтан жеке көзқарас барған сайын маңызды бола түседі. Жаттықтырушылар мен футбол мамандары әр ойыншының жасын, физикалық дайындығын, психологиялық профилі мен мақсаттарын ескере отырып, жаттығу бағдарламаларын жеке қажеттіліктеріне сәйкес келтіруге тырысады.

Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңында: «Білім беру жүйесінің басты міндеті – ұлттық және жалпы адамзаттық құндылықтар, ғылым мен практика жетістіктері негізінде жеке адамды қалыптастыруға, дамытуға және шыңдауға бағытталған сапалы білім алу үшін қажетті жағдайлар жасау; жеке адамның шығармашылық, рухани және күш-қуат мүмкіндіктерін, даралықты дамыту үшін жағдай жасау арқылы ой-өрісін байыту, - деп атап көрсетіледі [1]. Осы орайда тағы бір заманауи тенденция – футбол саласына ғылыми зерттеулерді қосу жолға қойылуы қажеттігі бар.. Мәліметтер мен ғылыми жарияланымдарды жүйелі талдау футбол ойынының физиологиялық, психологиялық және тактикалық аспектілері туралы жаңа білім алуға жағдай туғызады. Мұндағы білімдерді оқу процесіне енгізуге және орта мектеп оқушыларының ойын дағдыларын тиімдірек дамытуға ықпал етуге болады.

Білім берудің барлық деңгейінің мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарттары. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 31 қазандағы, №604 бұйрығына сәйкес: «Дене шынықтыру» білім беру саласының мазмұны денсаулықты нығайтуға, негізгі дене қасиеттерін дамытуға және ағзаның функционалдық мүмкіндіктерін арттыруға; қозғалыс мәдениетін қалыптастыруға, жалпы дамытушылық және түзеу бағытындағы дене жаттығуларымен қозғалыс тәжірибесін байытуға; дене шынықтыру-сауықтыру және спорттық-сауықтыру іс-әрекеттерінде дағдылар мен біліктерді үйретуге, дене жаттығуларымен айналысуды өз бетінше ұйымдастыруға; техникалық іс-әрекеттер мен негізгі және ұлттық спорт түрлерінің әдіс-тәсілдерін меңгеруге; патриотизмге, өз Отанына деген сүйіспеншілік пен моральдық-ерік қасиеттерін тәрбиелеуге бағытталады» деп түсіндіріледі [2]. Бұл айтылғандар бізге футбол дағдыларын қалыптастырудағы олардың негізгі сипаттамалары мен орта мектеп оқушыларын тәрбиелеудегі салдарын анықтауға негіз болатын маңызды құжаттардың бірі. Бұл футболшыларды дайындаудағы заманауи талаптарды тереңірек түсінуге және футбол ойнау дағдыларын тиімді дамыту үшін ғылыми-әдістемелік ұсыныстар әзірлеуге мүмкіндік береді.

Мысалы, бүгінде жалпы футбол, оның ішінде балалар мен жасөспірімдер футболы Қазақстанның спорт өмірінде басты орын алады. Үнемі дамып келе жатқан ел жағдайында жасөспірімдер футболы спорт түрі ретінде танымал болып қана қоймай, маңызды әлеуметтік-мәдени құбылысқа айналуға. Елімізде балалар спортының табысты дамуы үшін мемлекеттік қолдаудың ғана емес, жеке сектордың белсенді ықпалының да маңызы зор. Е.Адамбековтың еңбектерінде (2023 ж.) бар тәжірибеге талдау жасалып, Қазақстандағы балалар мен жасөспірімдер футболын дамытудың қазіргі бағыттары айқындалған [3].

Мақалада Қазақстандағы балалар мен жасөспірімдер футболының қазіргі даму тенденциялары мен бағыттары қарастырылған. Авторлар отандық және шетелдік тәжірибеден алынған материалдарды пайдалана келе, бұл осы саладағы қазіргі тенденцияларды анықтауға жол ашады. Бұл мақсатқа жету үшін ретроспективті, сипаттамалық және аналитикалық зерттеу әдістері қолданылды. Мақалада келтірілген негізгі тұжырымдар Қазақстанда балалар мен жасөспірімдер

футболының дамуы белсенді кезеңде екенін көрсетеді. Әртүрлі елдерде, соның ішінде еуропалық елдерде жүргізілген зерттеулердің талдауы спортты дамытудың ұлттық стратегиясының құрамдас бөлігі ретінде балалар мен жасөспірімдер футболының маңыздылығын атап көрсетеді. Мұндай стратегиялар технологиялық аспектілерге назар аудара отырып, шығармашылық ойыншыларды қалыптастыруды басты мақсат ретінде көрсетеді.

Дегенмен, Қазақстандағы жасөспірімдер футболының дамуына кедергі келтіретін бірқатар мәселелер де бар. Олардың қатарында инфрақұрылымның жеткіліксіздігі, білікті жаттықтырушының жетіспеушілігі, қаржылық шектеулер және т.б. Автор жағдайды жақсарту, оның ішінде жеке секторды қаржыландыруға тарту, білікті жаттықтырушыларды даярлау және инфрақұрылымды дамыту қажеттігін атап көрсетеді. Қазақстандағы балалар мен жасөспірімдер футболын дамытудың қазіргі тенденцияларын түсінуге елеулі үлес қосады. Болашақ зерттеулерде бұл саланы тиімді жетілдіру мақсатында отандық тәжірибе тәжірибесін де, шетелдік озық әдістерді де ескере отырып, қосымша талдаулар жүргізу ұсынылады.

Негізгі ережелер -«дағды» - қайталау арқылы қалыптасқан және автоматизмге жеткізілген іс-әрекет қабілеті»;

- дағды – бастапқыда тәуелсіз, егжей-тегжейлі және саналы түрде жүретін кез-келген жаңа әрекет әдісі, содан кейін бірнеше рет қайталану нәтижесінде автоматты түрде орындалатын қызмет компоненті ретінде жүзеге асырылуы мүмкін. Дағдылардың маңызды бөлігі – бұл сананың минималды күш-жігерін талап ететін және процедуралық жадта болатын құбылыс;

- бірінші, дағды – мақсатты жаттығумен, әдетпен жасалады; екінші, дағды – адамның автоматизмге жеткізілген мақсатты әрекеттерді орындау қабілеттілігі, сол қозғалыстарды саналы түрде бірнеше рет қайталау немесе өндірістік не оқу қызметі; үшінші, дағдылар – есте сақтау, сақталған ойды жетілдіре отырып, ұзақ қайталау нәтижесінде автоматты болатын әрекеттер, яғни элементтік саналы түрдегі реттеу мен бақылауды қажет етпейтін әрекеттер қатары; төртінші, дағдылар – ұзақ қайталау нәтижесінде пайда болатын саналы әрекеттер

- футбол ойнау – оқушылардың дене қасиеттерін, жылдамдық, ептілік, төзімділік, күштің дамуына ықпал жасайды. Осы ретте біздің елімізде де футбол ойыны даму үстінде, жетістіктерге жету аса маңызды;

- «Journal Football» компьютерлік бағдарламасы футбол сабақтарында балалардың оқу үлгерімін ғана емес, сонымен қатар антропометриялық, психофизикалық және тірек-қимыл аппаратының ерекшеліктеріне негізделген олардың қызметінің техникалық аспектілерін бағалауға арналады;

- орта мектеп оқушыларының футбол ойнау дағдыларын қалыптастырудағы бағылау әдісі, оның нәтижелері.

Материалдар мен әдістер. Жалпы білім беретін мектеп оқушыларының дене тәрбиесі саласындағы оқу-тәрбие процесін жетілдірудің маңызды бағыты біршама бар. Зерттеудің мақсаты – футболшылардың дене дайындығын тиімді дамытуға ықпал ететін әдістемені әзірлеу және эксперименттік негіздеу. Спорттық ойындар арқылы мектеп оқушыларының дене қасиеттерін қалыптастыруға және дамытуға басты назар аударылады. Спорттық ойындар оқу бағдарламасының материалдарында, оның ішінде дене шынықтыру бағдарламасының ішінде ерекше орын алады, онда олар бесінші сыныптан бастап оқуға ұсынылады. Мақалада бастауыш мектеп жасы техникалық күрделі қимылдарды меңгеруге ең жақсы дайындық кезеңі болып табылатынына назар аударылады, алайда біздің зерттеуіміздегі басты респонденттердің жас шамасы 13-14 жас аралығы болмақ.

Осы орайда, орта мектеп оқушыларының футбол ойнау дағдыларын қалыптастыру әдістемесін ұсынуда «дағды», «футбол», «футбол ойнау» сынды бірқатар негізгі ұғымдық-категориялық негіздеме жасауды жөн санаймыз.

Ашық Уикипедиялық талдауларда: «дағды» - қайталау арқылы қалыптасқан және автоматизмге жеткізілген іс-әрекет қабілеті» деп түсіндіріледі [4 <https://ru.wikipedia.org/wiki/>].

Дағды – бастапқыда тәуелсіз, егжей-тегжейлі және саналы түрде жүретін кез-келген жаңа әрекет әдісі, содан кейін бірнеше рет қайталану нәтижесінде автоматты түрде орындалатын қызмет компоненті ретінде жүзеге асырылуы мүмкін. Дағдылардың маңызды бөлігі – бұл сананың минималды күш-жігерін талап ететін және процедуралық жадта болатын құбылыс.

Философияда дағды қалыптаса келе шеберлік ұғымына (*habitus*) синонимдік тұрғыда жақындайды. Дағдыны шеберлік жолы деп ең алғаш Томас Аквинский негіздеп көрсетеді. Ол дағдыны *сапа санатына* жатқызды (*qualitas*), дегенмен іс-әрекетке қатысты дағды *мүмкіндік* *ретінде* көрінеді (*potentia*). Шеберлік арқылы *денсаулық* (*sanitas*), *ғылым* (*scientia*) және *ізгілік* (*virtus*) болып анықталатындығын зерттейді [5], ал автордың тұжырымында дағдының әдеттен айырмашылығы, әдетте, белгілі бір жағдайларда өзектілікке деген тұрақты тенденциямен байланысты еместігінде болып көрінуінде.

Аристотельдің ілімінде: «өзгеруге оңай емес» - бұл сапа санатына жататын айырмашылық емес, керісінше *қозғалыс немесе тәжірибе*. Бірақ дағдыланудың бірде-бір түрін басқа сапаға жататын айырмашылықтар арқылы қалыптасқан ұғымдарға жатқызуға немесе кіріктіруге болмайды, өйткені философия ғылымында алып деңгейдегі «*метафизика*» деген түсінік бар, міне сол метафизика кез-келген дағдыны қалыптастыруда көмекке келе алады, бірақ тұқымқуалаушылық басты рөлде қызмет атқарады. Демек, «дағды» оңай өзгермейтін сапа болса, ол сапаның жеке түрі емес екендігін меңзейді. Демек, философтардың пікірінен заттың табиғаты тарапынан субъектіні анықтау режимі сапаның бірінші түріне жататындығын, ол *шеберлік пен орналасу* болып табылатындығын, *жан мен дене дағдылары* туралы ойлағанда, олар «кемелдікке жету үшін орналасудың» мәні деп адам табиғатына сәйкес орналасқан нәрсені айтады [6].

«Дағды» туралы философиялық ойлардың біз үшін аса маңыздылығын байқауға болады, «метафизиканың» мазмұнында айтылғандай, әрекеттің басталуы қабілеттіліктің анықтамасын толықтырады. Ендеше орта мектеп оқушыларының футбол ойнау дағдыларын қалыптастырудағы ең алғашқысы іс-әрекеттің бастауы деп түсінеміз. Егер дағды әрекеттің бастамасы болса, онда ол қабілеттерді ұстанады. Бұл жағдайда шеберлік немесе орналасу дағдыға күш берсе, одан шығатын формула *денсаулық* *һәм шеберлік*, сонымен қатар *сымбат пен сұлулық* екендігінің дәлелі болмақ. Орта мектеп оқушыларының футбол ойнау дағдыларын қалыптастыруда денсаулық және шеберлік басты категориялар болып келеді.

Қарастырылып отырған ұғымның психологиялық аспектілерін бірнеше маңызды талдауларға жіктеуге болады:

- бірінші, *дағды* – мақсатты жаттығумен, *әдетпен* жасалады;
- екінші, *дағды* – адамның автоматизмге жеткізілген мақсатты әрекеттерді орындау *қабілеттілігі*, сол қозғалыстарды саналы түрде бірнеше рет қайталау немесе өндірістік не оқу қызметі;
- үшінші, *дағдылар* – *есте сақтау*, сақталған *ойды жетілдіре* отырып, ұзақ қайталау нәтижесінде автоматты болатын әрекеттер, яғни элементтік саналы түрдегі *реттеу мен бақылауды* қажет етпейтін әрекеттер қатары;
- төртінші, *дағдылар* – ұзақ қайталау нәтижесінде пайда болатын саналы *әрекеттер* [7].

Біз, дағдының психологиялық аспектілерін жіктеуде шеберлік, қабілеттілік бастапқы болғанымен, әрбір жаңа шеберлік әрқашан өнім болып табылады деген қортындыға келеміз, демек дағды - сол әрекеттерді қайталаудың нәтижесі ретінде көрініс тауып отыр.

Спорттық педагогикада орта мектеп оқушыларының футбол ойнау дағдыларын қалыптастыруда белсенді ойын әрекеттерін көрсету үшін дене қасиеттерімен бірге ерік-жігер күшіне де талаптар қойылады. Осыған байланысты машықтану кезінде жас футболшылар бойында *шапшаңдық, төзімділік, жігер, батылдық, тез шешім қабылдау, бастамашылық пен көшбасшылық қасиеттерді* жетілдіру қажет. Футболмен шұғылданатын оқушылар бойында икемділік қасиеттерін дамыта отырып, бақылау мен зерттеу жүргізу, оны соңғы нәтижемен салыстыру, икемділік пен жылдамдықтың ойын барысында ойыншылардың көрсеткіштігіне әсерін қарастыруға жағдай жасалады [8].

Біздің мақаламызда қарастырылып отырған келесі ұғым «футбол ойыны», бұл - әлемдегі бірінші және жанкүйері көп спорт түрлерінің бірегейі. Ежелден тарихы бар, әрі терең футбол ойыны ол халықтық ойын, онымен балалар да, жасөспірім де, ересектер де, тіпті егде жастағы футбол сүйер қауымды кездестіріп жатамыз.

Футбол ойнау – оқушылардың дене қасиеттерін, *жылдамдық, ептілік, төзімділік, күштің дамуына* ықпал жасайды. Осы ретте біздің елімізде де футбол ойыны даму үстінде, жетістіктерге жету аса маңызды. Спорттық ойындардың ішінде футбол алдыңғы орындарды алады.

Сонымен бірге, жүгіру, секіру тағы басқа әрекеттер мен қимылдардың өзгешелігі, ұзақ жүгірулер мен қарсылас әрекетін үнемі назарда ұстау ой мен дене қасиеттерінің қалыптасуы мен даму деңгейіне де байланысты.

Орта мектептегі оқу үдерісін ұйымдастыруда К.Т.Жакеев өз зерттеулерінде дене шынықтыру сабағының жылдық кестесі, дене шынықтыру мұғалімінің жұмыс жоспары, сонымен қатар спорт секцияларының құжаттамасы сияқты құжаттарды талдай келе, футбол ойнау дағдыларын қалыптастырудың әдістемесіне өз үлесін қосуды көздейді. Бұл ретте әртүрлі жас санатындағы оқушылар арасында сауалнама да жүргізілуде, бұл секциялық жұмыс негізінен орта және жоғары мектеп жасын қамтитынын көрсетеді, ал бастауыш мектеп жасындағы оқушылар тек дене шынықтыру сабағына қатысуға мүмкіндік алады. Қорытындылай келе, автордың ойынша жалпы білім беретін мектептердегі дене тәрбиесінің сыныптық және мектептен тыс түрлерінің маңызды екендігі түсіндіріледі. Ұйымдастырылған спорт сабақтары, оның ішінде жеңіл атлетика, волейбол, баскетбол және футбол сабақтары дене шынықтыру сабақтарына маңызды қосымша болып табылады, *дене қасиеттерін дамытуға және қозғалыстардың* оқу үдерісін байытуға ықпал етеді [9].

Г.Қ.Абдуллаеваның (2017 ж.) «Футболға тартылған 7 орта мектеп оқушыларының оқу-жаттығу процесін кешенді бақылау және есепке алу» атты еңбегінде: «мектеп оқушыларының дене шынықтыру және спорттық дайындығы саласында футбол ойнау дағдыларын қалыптастырудың заманауи тенденциялары маңызды орын алады» делінген. Бұл тұрғыда жас спортшылардың футбол дайындығын дамытудағы маңызды аспектілерді көрсететін өзекті зерттеуге айналып отыр [10]. Біздің ойымызша, бүгінде Қазақстан Республикасында мектеп оқушыларының дене тәрбиесі міндеттерінің өзектілігі жоғары болып қалуда. Жастар арасында *салауатты өмір салтын және спорт дағдыларын қалыптастырудың* маңызы зор болғандықтан, *тәрбие мен оқытудың* тиімді әдістері мен тәсілдерін әзірлеу мәселесі өзекті.

Жоғарыдағы теориялық және ғылыми-әдістемелік тұжырымдарды қорыта келе, мектеп оқушыларының дене тәрбиесіндегі инновациялық әдіс-тәсілдерді дамыту мәселесін көтеру, қозғалыс және ақыл-ой қасиеттерін жан-жақты дамытуға ықпал ете алатын спорттық-бағдарлы тәсілдерді дайындауды қарастыруға мүмкіндік екендігін айтамыз.

Футбол балалар мен жасөспірімдер үшін танымал және қолжетімді пән ретінде тек физикалық дағдыларды ғана емес, сонымен қатар тұлғаның әлеуметтік-психологиялық аспектілерін дамытудың маңызды құралына айналуға. Футбол ойнау *координацияға, ұжымдағы ұйымшылдыққа, үйлестіруді және төзімділікті дамытуға* ықпал етеді. Осы ретте дене дайындығын дамыту технологиясы спорттық жаттығулар әдістері мен дамыта оқыту принциптерін біріктіруге негізделген. Бұл оқу процесінде максималды нәтижеге қол жеткізуге мүмкіндік береді, сонымен қатар оқушылардың жеке басының *әлеуметтік-психологиялық қасиеттерін жақсартуға* әсер етеді.

Мысалы, отандық тәжірибелерге мән берсек, 2017 -2018 оқу жылында Семей қаласындағы Санлинь футбол академиясының тәжірибесін пайдалана отырып, дене шынықтыруды дамыту әдістемесін бәсекелестік сипатта ұсынуға болады. Біздің зерттеу жүргізуіміздің мақсатының өзі – футболшылардың дене дайындығын тиімді дамытуға ықпал ететін әдістемені әзірлеу және эксперименттік негіздеу болып отыр. Біз дайындайтын әдістемені және оның сәтті қолданылуын егжей-тегжейлі сипаттап, жаттығулар мен жарыстардан кейін ойыншылардың артықшылығы мен төзімділігін тексеріп, бақылауға болады. Сондай-ақ жас футболшыларды даярлау жүйесінде,

әсіресе спорттық мамандандыру кезеңінде (10-12 жас) сабақтастық құрудың маңыздылығы атап өтілген. Оқушылардың жалпы дене дайындығына негізделген арнайы дене дайындығы футболшыларға тән негізгі дене қасиеттерін дамытуға бағытталған. Жас футболшылармен арнайы дене шынықтыру даярлығы бойынша сабақтар 10-12 жастан ерте басталмайтыны және олардың құрылымы жағынан негізгі ойын әрекеттеріне қимыл-қозғалыстарының ұқсас арнайы дайындық жаттығулары кіретіні байқалады.

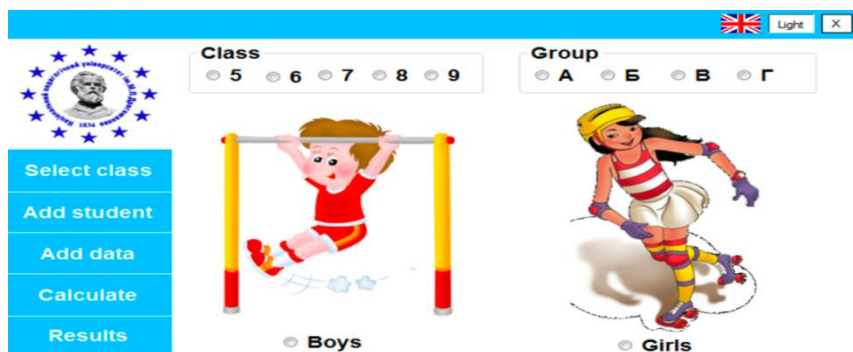
Сонымен қатар орта мектеп оқушыларының футбол ойнау дағдыларын қалыптастырудағы оқу процесін аймақтың климаттық жағдайлары мен ресурстарына бейімдеудің маңыздылығы жоғары. Бұл жағдайда климаттың салқындығы мен үлкен футбол алаңдарына кіру мүмкіндігі шектеулі болғандықтан, шағын футбол бағыты таңдалды. Жаттығуға уақыттың шектеулілігін ескере отырып, жас футболшылардың сәтті дамуы ерекше. Нәтижесінде, жас спортшылардың футбол ойнау дағдыларын дамыту үшін жас және климаттық ерекшеліктерді ескере отырып, дұрыс құрылымдалған жаттығу процесінің маңыздылығына баса назар аударылады.

Зерттеу нәтижелері дене жаттығуларын өз бетінше орындау дағдыларын дамыту оқушылардың *интеллектуалдық, адамгершілік-еріктік және дене қасиеттерін дамытуға*, сонымен қатар *дене дайындығы мен денсаулығын арттыруға* ықпал ететіні белгілі. Бұл ретте ұлттық, халықтық, ашық және спорттық ойындар сияқты эмоционалды құралдарды, әсіресе дене дайындығы орташа және орташадан төмен оқушыларға пайдаланудың маңыздылығын атап көрсетуге болады.

Scopus базасындағы жоғары индекстелген журналдарда біздің отандық ғалымдардың (Zh.Izhanov және т.б.-2025ж.) «Scientific and methodological foundations of the formation of football playing skills in middle school students» атты зерттеулерінде әлемдік тәжірибелерді талдай келе, «Ezhurnal Football» компьютерлік бағдарламасы арқылы футбол сабақтарында 10-14 жас аралығындағы балалардың жеке дене дайындығын бағалау әдісінің маңызын сипаттайды. Бұл ғылыми еңбекте авторлар балалардың физикалық дайындығын және олардың денсаулық жағдайын, жасын, жынысын, морфофункционалдық және психофизикалық ерекшеліктерін ескере отырып, олардың футбол іс-әрекетіндегі белсенділігін бағалауды қарастырады [11].

Мысалы, шетелдік тәжірибелерді ескерсек, «Journal Football» компьютерлік бағдарламасы футбол сабақтарында балалардың оқу үлгерімін ғана емес, сонымен қатар антропометриялық, психофизикалық және тірек-қимыл аппаратының ерекшеліктеріне негізделген олардың қызметінің техникалық аспектілерін бағалауға мүмкіндік береді. АКТ қолдану арқылы футбол сабақтарында балалардың жеке дене дайындығын бағалаудың эксперименттік әдісін қолдану олардың жасы мен жынысына қарамастан дене шынықтыруға деген ынтасының артуына әкеледі, бұл футбол сабақтарындағы жалпы көрсеткіштерді жақсартады. Ұсынылған бағалау әдістері мен сипатталған «Journal Football» компьютерлік бағдарламасын мектептерде футбол сабақтарында және футболшыларды жаттықтыру кезінде сәтті қолдануға болады. 10-14 жас аралығындағы балалардың дене дайындығын бағалау әдістерін одан әрі жетілдіруге негіз болады. Футбол сабақтарында АКТ-ны енгізу мақсатында білім беру ұйымдарының педагогикалық ұжымына ұсыныстар әзірлеу қажет. Зерттеу дене шынықтыру және спорт саласындағы педагогикалық қадағалаудың және оқу үлгерімін бағалаудың тиімділігін арттыру бойынша болашақ зерттеулерге сенімді негіз береді [11, 196].

Сонымен қатар, орта мектеп оқушыларының футбол ойнау дағдыларын қалыптастыру әдістемесін дайындауда «Электронды журнал» компьютерлік бағдарламасы «Футбол» балалар көрсеткен әртүрлі әдістердің нәтижелерін тиімді есептеу үшін әзірленеді және енгізіледі, кейіннен дене тәрбиесінің бөлігі ретінде мектеп бағдарламасына енгізілсе тіпті, тиімділігі жоғары. Аталмыш электронды журналдың web сайттық беттерін 1-суретте ұсынып отырмыз.

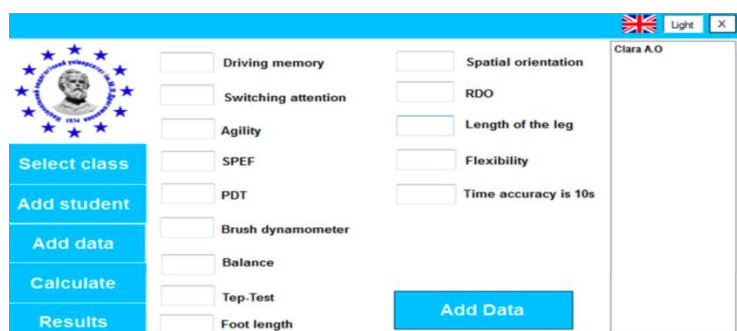
1-сурет – «Футбол» электронды журналының бастапқы беті

Бағдарлама келесідей жұмыс істейді: оқу жылының басында мұғалім ақпараттық маңызды антропологиялық және психофизиологиялық сипаттамаларын, сондай-ақ футбол сабақтарында негізгі әдістерді орындау үшін әрбір баланың дене белсенділігі мен соматикалық жай-күйінің сипаттамаларын анықтау үшін кіріспе тестін өткізеді; және мәліметтерді «Электрондық журналға» тіркейді. «Футбол» электронды журналында, бірінші кезеңде мұғалім олардың жетістіктерін одан әрі бағалау үшін оқушының жасы мен жынысын таңдайды. Содан кейін ол бағалау үшін сыныпты таңдайды. Ол үшін мұғалім «Жасау» белгішесін басу керек, содан кейін «+ оқушы». Бұл кезеңде мұғалім тізімге санды қосады және оқушылардың аты-жөні, нөмірі мен аты кестенің оң жағында пайда болады. 2-суретте беріліп отыр.

2-сурет – «Футбол журналына» электрондық оқушыларды қосудың алгоритмі

Тізімді жасағаннан кейін мұғалім тізімнен ойын немесе спорт түрін таңдайды: футбол, гимнастика, гандбол және т.б. Егер, мысалы, футбол таңдалса, экранда антропологиялық, психофизиологиялық, физикалық белсенділіктің және соматикалық жағдайдың сипаттамаларының тізімі пайда болады. Мұғалім футбол сабағында көрсетілген әрбір әдістемеге ақпарат беретін әрбір техника туралы ақпаратты толтырады, мұны біз 3-суретте береміз.

3-сурет - Оқушылардың футболдағы үлгерімін бақылау үшін кестені толтыру үлгісі

Бағдарлама кез келген уақытта «Деректерді қосу» түймесін басу арқылы деректерді қосуға мүмкіндік береді. Деректерді толтырғаннан кейін мұғалім бірінші терезені ашады және «Жасау» белгішесі астында орналасқан «Есептеу» түймесін басады. Экранда ойындар немесе спорт түрлерінің тізімі бар жаңа терезе пайда болғаннан кейін мұғалім бағалау үшін ойынды/спортты тандайды. Егер, мысалы, футбол тандалса, экранда әдістер тізімі пайда болады және мұғалім соңғы сабақта оқушы көрсеткен жаңа көрсеткіштерді қосады. Сол сияқты басқа оқушы тандалып, жаңа деректер қосылады. Осылайша, «күтілетін нәтиже» мәтіндік жолақтары регрессия теңдеулерінің көмегімен автоматты түрде толтырылады. Бұл нәтижені оқушының психофизикалық дамуы негізінде көрсетуге болады. Деректерді толтырғаннан кейін мұғалім «есептеу» түймесін басады және экранда нақты және күтілетін нәтижелерді көрсететін 1-ден 12-ге дейінгі ұпай пайда болады, 4-суретте беріледі.

4-сурет – «Футбол журналында» электрондық нәтижелерді есептеу үлгісі

«Жалпы баға» түймесін басу арқылы мұғалім футбол модулі бойынша жалпы баға алады. Жалпы балл әрбір әдістеме бойынша ұпайларды қосу және одан кейін алынған соманы 5-ке бөлу арқылы есептеледі, бұл ұпайланған әдістердің саны. «Электронды журнал» компьютерлік бағдарламасы арқылы балалардың жеке дене дайындығын бағалаудың ұсынылған әдісін енгізу. Футбол «балалардың психо-эмоционалдық денсаулығы мен физикалық дайындығын арттырды».

Әлемдік зерттеулерде (Футбол жылы 2022ж.) Сиднейде (Австралия) өткен өнеркәсіптік инженерия және операцияларды басқару бойынша бірінші австралиялық халықаралық конференцияда ұсынылған Na'jo, IWW мектептері индонезиялық мектептердегі футболдың рөлін және оның өркениет үдерістерімен байланысын зерттейді. Футбол тек ойын ғана емес, спорт, бірақ индонезиялықтар үшін әлеуметтік өмірдің маңызды бөлігі. Алайда, соған қарамастан, әлеуметтік ғалымдар футболды жан-жақты академиялық талдауға көп қызығушылық танытпады [12].

А.А.Оплетин, В.Д.Паначев, А.В.Филатов, (2015) авторларының «Футбол білім алушы тұлғасының өзін-өзі дамыту құзыреттілігін қалыптастыру процесінде» мақаласында физикалық, техникалық және өзін-өзі дамытудағы футболдың рөлін зерттейді. Авторлар оқу мекемесінің педагогикалық жүйесі бәсекеге қабілетті және физикалық тұрғыдан сау жеке тұлғаны қалыптастыруды көздейтін білім берудің заманауи парадигмасына сәйкес болуы керек деп атап көрсетеді. Футбол оқушылар арасында кең тараған және оқушылардың физикалық қасиеттерін дамытудың және таңдаған мамандығы бойынша өзін-өзі жүзеге асырудың тиімді құралы болып табылады [13]. Олар мектеп оқушыларының салауатты өмір салтына деген оң көзқарасының маңыздылығын атап өтіп, дене шынықтыру сабақтарын өмір салтына, зиянды әдеттерден және интернетке тәуелділіктің алдын алу құралына айналдыруды ұсынады. Авторлардың зерттеулері мәселенің өзектілігін растайды және білім беру ұйымдары жасөспірімдерде салауатты өмір салтын ұстануға тұрақты мотивацияны дамыту үшін дене шынықтыру сабақтарын пайдалануды ұсынады.

Нәтижелер. Бізге отандық және әлемдік зерттеулердің нәтижелері және тиімді үлгілері дене шынықтыру сабағын технологиялық түрлендіруге бағытталған инновациялық әдістемесінің жобасын жасауға мүмкіндік берді.

Футбол ойнау дағдыларын қалыптастырудың қазіргі заманғы тенденцияларын сараптауда, теориялық талдауларда зерттеудің әдістері мен материалдары тараушасын қорытындылай келе, келесі *әдістемелік ұсынымдарды* жасауға болады:

– футбол ойнау дағдыларын қалыптастырудағы заманауи үрдістер ойыншыларды дайындаудың техникалық, тактикалық, физикалық және психологиялық аспектілерін қамтитын кешенді тәсілді білдіреді. Бұл тенденциялар технология жетістіктері, ғылыми зерттеулер және қоғамдық қалаулардағы өзгерістерге негізделген оқыту әдістері мен тәсілдерінің эволюциясынан туындайды;

– жаттығуды жекелендіру барған сайын маңызды болып келеді, өйткені әрбір ойыншының физикалық және психологиялық ерекшеліктері бар. Ойыншылардың жеке қажеттіліктері мен мақсаттарын ескеретін арнайы дайындық бағдарламалары олардың дағдыларын тиімдірек дайындауға және дамытуға ықпал етеді;

– футбол саласындағы ғылыми зерттеулерді есепке алу ойынның физиологиялық, психологиялық және тактикалық аспектілері туралы жаңа білім алуға мүмкіндік береді. Бұл білімді ойыншыларды дайындау сапасын арттыра отырып, жаттығу процесіне сәтті енгізуге болады;

- кампус мәдениетін дамытатын маңызды іс-шара . Олар оқушыларға өздерінің футбол дағдыларын көрсетуге, командалық жұмысқа қатысуға және олардың әлеуметтік шеңберін кеңейтуге мүмкіндік береді.

Жалпы, футбол ойнау дағдыларын қалыптастырудың заманауи тенденциялары қазіргі әлемдегі футболшыларды оқыту мен тәрбиелеуге қойылатын талаптарды жақсы түсінуге мүмкіндік береді. Инновациялық тәсілдер, оқытуды жекелендіру және зерттеуге негізделген даму барлық деңгейдегі ойыншыларға, соның ішінде жоғары сынып оқушыларына ойын дағдыларын тиімдірек дамытуға көмектеседі. Бұл осы әдемі ойынның үдемелі дамуын қамтамасыз ете отырып, футбол саласындағы жаттықтырушылар мен мамандар үшін жаңа ғылыми-әдістемелік ұсыныстарды тұжырымдауға көмектеседі.

Футбол жаттығуларын жүйелі түрде бақылай отырып, біз оқушылардың іс-әрекеті мен қарым-қатынасын ғана емес, олардың жеке жетістіктері мен қиындықтарын да жазып алдық. Бұл бізге ойын дағдыларының даму динамикасын бақылауға және әдістер мен тәсілдерді тәжірибеде енгізуді мұқият қарастыруға мүмкіндік берді. Тренингке белсенді қатысуымыз егжей-тегжейлі және жан-жақты бақылауды қамтамасыз етті, бұл өз кезегінде әдістердің күшті жақтарын құжаттауға және жақсарту бағыттарын анықтауға жағдай туғызады.

Оқу сабақтары мен ойынға негізделген тәжірибелерді бақылай отырып, біз оқушылар арасындағы өзара әрекеттестікке назар аудардық. Бұған олардың жаттығу кезіндегі қарым-қатынасы, жаттығулар кезіндегі ынтымақтастық және бір-бірінің нәтижелеріне реакциясы кірді. Біз өзара әрекеттестіктің қандай формалары тиімдірек оқытуға әкелетінін, оқушылар білім мен тәжірибе алмасу үшін өзара әрекеттесе алатынын және бұл процесс жалпы прогреске қалай әсер ететінін анықтадық.

Сонымен қатар, әр оқушының жеке жетістіктері мен қиындықтарына ерекше назарда болады. Жеке жетістіктерді тіркеу және талдау әрбір оқушының өз ойынында үйренген дағдылары мен әдістерін қаншалықты сәтті қолданатынын түсінуге мүмкіндік берді. Біз оқытудың қай аспектілері белгілі бір оқушыларға қиындық тудырғанын және оларды жеңуде қандай әдістер тиімді екенін бақыладық.

Жеке жетістіктердің мысалдары техникалық дағдыларды жақсарту, физикалық дайындықты арттыру және әртүрлі ойын жағдайларына жақсы бейімделу мүмкіндігін қамтиды. Екінші жағынан, біз сондай-ақ қозғалыс үйлестіруіндегі қиындықтар, ойынның кейбір аспектілерінде күштің болмауы және кейбір тактикалық элементтерді түсінудегі қиындықтар сияқты жеке қиындықтарды тіркедік.

Жеке табыстар мен қиындықтар оқыту мен оқытудың тиімділігін жақсырақ түсінудің негізгі факторларына айналды. Бұл деректер бізге қандай әдістердің қай оқушыға жақсы жұмыс істейтінін және оқытуды жеке қиындықтарды шешуге қалай бейімдеуге болатынын анықтауға мүмкіндік берді.

Осылайша, футбол жаттығуларын жүйелі түрде бақылау бізге оқу үдерісі туралы жалпы түсінікті ғана емес, сонымен қатар әр оқушының жеке аспектілерін тереңірек қарастыруға мүмкіндік берді. Бұл біздің зерттеулерімізді нақты мысалдармен және деректермен байытып, оны практикалық және нақты тәжірибеде негіздеуге мүмкіндік берді.

Футбол ойнау дағдыларын қалыптастырудың қазіргі жағдайы туралы алынған мәліметтер құнды және объективті болып шықты. Тәжірибеде қандай әдіс-тәсілдер шынымен тиімді, қай аспектілері оқушыларды қызықтырады, қайсысы қиындық тудыруы мүмкін екенін білдік. Бұл фактілер бізге оқуды оқушылардың көзімен көруге және олардың эмоционалдық көзқарастары мен қажеттіліктерін түсінуге көмектесті.

Бақылау барысында біз оқу үдерісін және оның тиімділігін тереңірек түсінуге мүмкіндік беретін көптеген фактілерді тіркедік.

Тиімді әдістердің мысалы, жаттықтырушылар шектеулі уақыт жағдайында оқушылардан жылдам шешім қабылдауды талап ететін ойын жағдайларын белсенді түрде пайдаланды. Осындай сабақтардың нәтижесінде практикада оқушылардың реакциясы мен шешім қабылдауының жақсарғанын байқадық. Статистика көрсеткендей, бұл жаттығуларға қатысқан оқушылар қиын ойын жағдайында допты беруде жоғары дәлдік көрсетті - бұл жаттығуларға қатыспағандарға қарағанда 20% -ға дейін сәтті талпыныстар.

Екінші жағынан, бақылау жүргізу оқушылар арасында кейбір қиындықтарды да анықтады. Мысалы, қақпаға дәл соққылар жасау сияқты күрделі техникалық элементтерді орындау кезінде қозғалыстарды үйлестіру проблемалары анықталды. Бұл талдау арқылы дәлелденді, оқыту барысында мұндай элементтерді орындау кезінде оқушылардың 40% ғана жоғары дәлдікке қол жеткізген.

Сондай-ақ, бақылау нәтижелері қай әдістемелер респонденттердің қызығушылығын тудыратынын және қайсысы қиындық тудыруы мүмкін екенін түсінуге мүмкіндік берді. Мысалы, ойын элементтерін және жарыстарды белсенді пайдаланатын сабақтарды оқушылар үлкен ынтамен қабылдады. Бұл олардың оқу кезіндегі белсенді бастамасы мен ынтасынан көрінді. Екінші жағынан, ойынның тактикалық аспектілерін егжей-тегжейлі талдауды қажет ететін оқу сабақтары материалдың күрделілігіне байланысты оқушыларға біршама қиындықтар тудыруы мүмкін.

Осы фактілер мен цифрлардың барлығы оқу үдерісіне оқушының көзімен қарауға көмектесті. Біз қандай сәттер қуаныш пен толқудың ұшқынын тудыратынын және қайсысы көңілсіздік тудыратынын білдік. Бұл бізге әрбір оқушының қызығушылықтары мен қажеттіліктерін ескере отырып, оқытудың жекелендірілген және бейімделген тәсілін құруға мүмкіндік берді. Сайып келгенде, жүйелі бақылау біздің зерттеулерімізді тереңірек, іргелі және практикалық бағдарлауға мүмкіндік берді.

Осылайша, зерттеудің мәні бақылау әдісімен толықтырылды. Бұл әдістер біздің зерттеулерімізді байытудың қуатты құралына айналды, оны практикалық, негізді және сенімді етеді.

Ұсыныстарды нақты мысалдармен және практикалық іске асырудан нақты сандармен бекітуге мүмкіндік берді. Бұл әдіс бізге оқушылар мен жаттықтырушылар тұрғысынан футбол дағдыларын дамыту үдерісін қарауға бірегей мүмкіндік берді.

Бақылау әдісінің тиімділігінің мысалы ретінде біз жаттығу кезінде оқушылардың дриблинг дәлдігінің өзгеруін белсенді түрде бақылаған жағдайды келтіруге болады. Бастапқы бақылаулар көрсеткендей, оқушылардың тек 30% ғана конустардың айналасында дриблингте сәтті болды, бұл техникалық дайындықтың жоқтығын көрсетеді. Алайда әдістемеге енгізілген түзетулер мен қарқынды тәжірибенің арқасында бір айдан кейін бұл көрсеткіш 65%-ға дейін өсті. Бұл бақылау әдісі оқушылардың үлгерімі мен оқу үдерісіндегі өзгерістердің тиімділігін арнайы бағалауға мүмкіндік бергенін растайды.

Оқыту кезіндегі оқушылардың эмоционалдық жағдайын талдау кезінде бақылау әдісі де маңызды болды. Мысалы, біз оқушылардың 70%-дан астамы шағын матчтар немесе командалық жарыстар сияқты ойынға негізделген жаттығулар кезінде ынта мен ынтаның жоғары деңгейін көрсеткенін анықтадық. Элементтердің қайталануы бар жеке жаттығулар кезінде бұл көрсеткіш 50% дейін төмендейді. Бұл деректер оқушылардың ынтасы мен қызығушылығын сақтау үшін оқытуда ойын аспектілерін көбірек қосу маңызды екенін түсінуге мүмкіндік берді.

Сонымен қатар, бақылау әдісі оқушылардың әртүрлі әдістер мен тәсілдерге реакциясын жақсырақ түсінуге көмектесті. Мысалы, бақылаулар көрсеткендей, қарқынды жаттығу сабақтары, тіпті техникалық жағынан қиын болса да, баяу, егжей-тегжейлі жаттығуларға қарағанда оқушылардың үлкен қызығушылығы мен ынтасын тудырады. Бұл бізге футбол дағдыларын үйретуде қарқындылық пен егжей-тегжейлі тепе-теңдікті табу маңызды екенін түсінді.

Нәтижесінде бақылау әдісі біздің зерттеуіміздің негізгі элементі болып шықты деп сенімді түрде айта аламыз. Ол бізге теориялық тұжырымдарды толықтырып, зерттеуімізді негізді әрі жан-жақты ете түсетін өмірден алынған мысалдар мен түсініктер берді. Бақылау әдісі футбол дағдыларының дамуы туралы ақпарат алудың күшті және сенімді құралы және зерттеу сапасына қатты әсер етті деп сеніммен айта аламыз.

Кесте 1 – Орта мектеп оқушыларының футбол ойнау дағдыларын қалыптастырудағы бақылау әдісі, оның қорытындысы

<i>Бақылау әдісі: қорытындылау</i>
<i>Артықшылықтары</i>
1. <i>Тәжірибелік түсінік:</i> Бақылау әдісі орта мектеп оқушыларының футбол дағдыларын дамыту үдерісін практикалық тұрғыдан түсінудің қуатты құралы болды. Мысалы, ойын сабақтарын бақылаған кезде біз оқушылардың доппен және серіктестермен өзара әрекеттесу арқылы теориялық білімдерін іс жүзінде қалай орындағанын байқадық.
2. <i>Дамудың егжей-тегжейлі динамикасы :</i> Футбол жаттығуларын жүйелі түрде бақылаудың арқасында біз ойынның әртүрлі аспектілеріндегі оқушылардың жеке жетістіктері мен қиындықтарының динамикасын тіркей алдық. Мысалы, үш айлық бақылау кезеңінде біз оқушының өту дәлдігінің 25%-ға жақсарғанын және допты қабылдау кезіндегі реакция уақытының 15%-ға қысқарғанын байқадық.
3. <i>Нақты мысалдар:</i> Әдіс орта мектеп оқушыларының өзара әрекеттесуінің, олардың реакцияларының, сондай-ақ әдістер мен тәсілдерді практикада қолданудың тиімділігінің нақты мысалдарын алуға мүмкіндік берді. Мысалы, бақылау жаттықтырушымен жеке сабақтарды қолдану жаңадан бастағандардың ойын жағдайларына тез бейімделуіне әкелгенін көрсетті.
4. <i>Ақпараттандырылған ұсынымдар:</i> Тренингке белсенді қатысу әдістемелердің күшті жақтарын анықтауға және жақсарту бағыттарын бөліп көрсетуге мүмкіндік берді, бұл дәлелді ұсыныстарға негіз болды. Мысалы, бақылаулар негізінде жеке практикалық тапсырмаларға көбірек көңіл бөле отырып, оқыту бағдарламасына өзгерістер енгізуді ұсындық.
<i>Шектеулер</i>
1. <i>Бақылаудың субъективтілігі :</i> Объективтілікке ұмтылғанымен , бақылау әдісі әлі де бақылаушының субъективті қабылдауына бағынады, бұл деректерді түсіндіруге әсер етуі мүмкін. Мысалы, әр түрлі бақылаушылар оқушылардың ойын әрекетінің қарқындылығын әртүрлі бағалауы мүмкін.
2. <i>Қарауды шектеу:</i> Бақылау жағдайлардың шектеулі санын қамтиды және соңғы нәтижелерге әсер етуі мүмкін сирек жағдайларды ескермеуі мүмкін. Мысалы, белгілі бір жаттығуларды орындауда қиналатын оқушы нақты ойын жағдайында үлкен шеберлік таныта алады.
3. <i>Қосымша контекстке қажеттілік:</i> Бақыланатын құбылыстарды толық түсіну үшін кейде басқа әдістер арқылы алуға болатын қосымша ақпарат қажет. Мысалы, бақылау оқушылардың мотивациясының төмен болуының себебін аша алмайды, оны сұхбат арқылы анықтауға болады.
<i>Оқудағы рөлі</i>
Бақылау әдісі футбол дағдыларын дамыту туралы алғашқы деректерді жинауда орталық рөл атқарды. Ол бізге нақты мысалдар келтіріп, орта мектеп оқушыларының өзара қарым-қатынасын, олардың жеке жетістіктері мен қиындықтарын егжей-тегжейлі зерделеуге, сондай-ақ тәжірибедегі әдістер мен тәсілдердің тиімділігін бағалауға мүмкіндік берді. Нақты деректер мен бақылау мысалдары зерттеуімізді байытып, оны практикалық және тартымды етті.

Талқылдау. Орта мектептің оқушыларымен, жаттықтырушыларымен және ұстаздарымен жүргізілген сұхбат әдістемесі футбол ойнау дағдыларын қалыптастыру жөніндегі зерттеулерімізді байытқан маңызды құрал болып шықты. Бұл әдіс құнды түсініктер берді, сонымен қатар оқу үдерісіне қатысушылардың мотивациясын, тәжірибесін және кездесетін кедергілерін тереңірек түсінуге мүмкіндік берді.

Әңгімелесу әдісін практикалық енгізу шеңберінде футбол ойнау дағдыларын қалыптастырудың әртүрлі аспектілерін қамтитын сұрақтар тізімі әзірленді. Бұл сұрақтар әртүрлі мақсатты топтарға бейімделген: оқушылар, жаттықтырушылар және мұғалімдер. Сонымен қатар, біз қатысуды алдын ала келісіп, этикалық аспектілерге ерекше назар аудардық.

Сонымен, мотивацияны, күтуді, жаттығу тәжірибесін және футбол дағдыларын үйренуді эмоционалды қабылдауды терең түсіну үшін мектеп оқушыларымен жеке әңгімелер өткізілді. Бұл әдіс оқытудың тиімділігін талдауға және жақсарту бағыттарын анықтауға көмектесетін маңызды түсініктер берді.

Қатысушылар мен саны: Зерттеуге әртүрлі жас және дене ерекшеліктерін білдіретін 40 респондент қатысты. Бұл әртүрлі пікірлерді қамтамасыз етті және футбол дағдыларын үйрету туралы түсініктерді жан-жақты түсінуге мүмкіндік берді.

Мотивация және күту: «Сізді футбол ойнауға не итермелейді?» Деген сұраққа жауап. Оқушылар ойынның өзіне деген сүйіспеншілікті, команданың бір бөлігі болуды және достарымен қарым-қатынас жасауды қоса алғанда, әртүрлі аспектілерді атап өтті. Көбісі футбол шеберлігін шындап, жарыстарда жетістікке жететініне сенім білдірді.

Тренинг тәжірибесі: Жаттығу тәжірибесі туралы сұрақтарға жауаптар оқушылардың көпшілігі жеке және топтық жаттығуларды бағалайтынын көрсетті. Әріптестермен және жаттықтырушылармен бірлесіп жұмыс істеу, жаттығулардың алуан түрлілігі ерекше қызықты деп атап өтілді.

Дағдылардағы үлгерім: Оқушылар футбол дағдыларын дамытудағы жетістіктерін оң бағалады. Қатысушылардың 75%-ға жуығы оқуды бастағаннан бері өздерінің дағдыларының айтарлықтай жақсарғанын сезінді.

Қиындықтар мен эмоционалдық көзқарастар : Қиындықтар туралы сұрақтарға жауап бергенде , оқушылар қосымша назар аударуды қажет ететін кейбір аймақтарды анықтады. Дәлдік беру және допты бақылау сияқты күрделі әдістерді меңгерудегі ең көп кездесетін қиындықтар. Жаттығуға эмоционалды көзқарас оң болды, бірақ стрессті тудыратын жағдайлар да анықталды, мысалы, жарыстар кезінде.

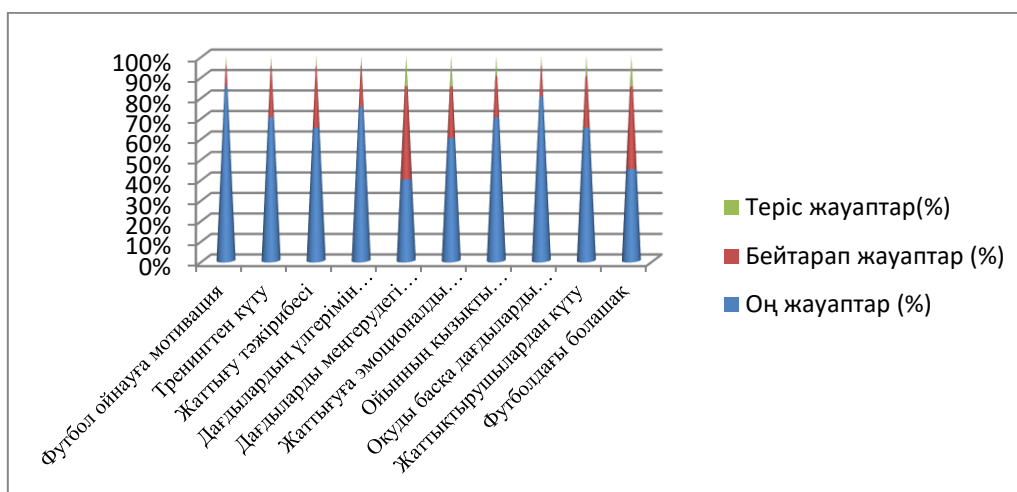
Қызығушылықтар мен перспективалар : Олар үшін ең үлкен қызығушылық тудыратын нәрсеге келгенде, оқушылардың көпшілігі командалық жұмысты, тактиканы және ойынның бәсекелестік аспектісін атап өтті. Футболдың болашағы туралы сұрақтарға жауаптар әртүрлі болды: кейбіреулері кәсіби ойыншы болғысы келетінін білдірді, ал басқалары футболды салауатты өмір салтын сақтау және командалық дағдыларды дамыту тәсілі ретінде қарастырды.

Түсіну және маңыздылық: Сұрақтарға оқушылардың жауаптарын талдау бізге құнды түсініктер берді. Бұл деректер оқытудың кейбір әдістерінің табыстылығын растады, жетілдіру бағыттарын анықтады, сонымен қатар оқушылардың оқу процесімен эмоционалды қарым-қатынасын түсінуге көмектесті. Алынған нәтижелер басқа зерттеу әдістерінен алынған қорытындыларды қолдады және толықтырды.

Төменде «Оқушымен сұхбат нәтижелері: футбол дағдыларын үйренудегі мотивация, тәжірибе және күту» кестесі берілген, онда оқушылардың футбол дағдыларын үйрену контекстіндегі олардың мотивациясына, тәжірибесіне және күтулеріне қатысты бірқатар маңызды сұрақтарға жауаптары жинақталған. Бұл кесте оқушылардың эмоционалды күйлері мен перспективалары туралы құнды түсінік береді және олардың оқу тәжірибесіне әсер ететін негізгі аспектілерді көрсетеді.

Кесте 2 – Респонденттермен сұхбат нәтижелері: футбол дағдыларын меңгеру үдерісіндегі мотивация, тәжірибе және күту

Сұрақтар мәні	Оң жауаптар (%)	Бейтарап жауаптар (%)	Теріс жауаптар(%)
Футбол ойнауға мотивация	85	10	5
Тренингтен күту	70	25	5
Жаттығу тәжірибесі	65	30	5
Дағдылардың үлгерімін бағалау	75	20	5
Дағдыларды меңгерудегі қиындықтар	40	45	15
Жаттығуға эмоционалды қатынас	60	25	15
Ойынның қызықты аспектілері	70	20	10
Оқуды басқа дағдыларды дамытумен байланыстыру	80	15	5
Жаттықтырушылардан күту	65	25	10
Футболдағы болашақ	45	40	15
Ескерту: Пайыздар оң, бейтарап және теріс жауаптар санының сұхбатқа қатысқан оқушылардың жалпы санына қатынасын білдіреді (40 респондент).			

5-сурет – Оқушылармен сұхбат нәтижелерінің көрсеткіштерінің гистограммасы

Осылайша, оқушылармен әңгімелесу футбол дағдыларын үйретудің қазіргі әдістерінің тиімділігін бағалаудың, практикалық қиындықтарды анықтаудың және оқытудың эмоционалдык өлшемін түсінудің таптырмас құралы болып табылады. Қорытындылар зерттеудің жалпы контекстін байытып, оның практикалық маңыздылығы мен өзектілігін көрсетті.

Оқушылармен сұхбат нәтижелерін талдау футбол дағдыларын меңгеру процесін түсіну үшін маңызды бірқатар маңызды қорытындылар жасауға және оқушылармен әңгімелесу олардың мотивацияларына, күтулеріне және оқу тәжірибесіне тереңірек үңіліп, олардың алдында тұрған практикалық қиындықтарды анықтауға мүмкіндік берді.

5-суретке сәйкес респонденттердің көпшілігінің футболға деген ынтасы жоғары екенін байқауға болады. Бұл олардың өміріндегі осы іс-әрекет түрінің маңыздылығын және спорттық дағдыларды дамытуға қызығушылықты көрсетеді. Прогреске және дамуға деген ұмтылыс олардың күтулерінен де көрінеді, көптеген респонденттер өз дағдыларын жетілдіруге және белгілі бір мақсаттарға жетуге ниет білдіреді.

Жаттықтырушылармен және мұғалімдермен сұхбат: Жаттықтырушылармен және мұғалімдермен әңгімелесу олардың әдістерін, оқыту тәсілдерін білуге, сонымен қатар ойын дағдыларын дамыту тиімділігін бағалауға мүмкіндік берді. Бұл бізге ересектердің кәсіби тәжірибесі мен олардың оқу үдерісіне көзқарасы туралы түсінік берді. Сондай-ақ мамандардың тәжірибелік тәжірибесін талдау зерттеуге маңызды үлес қосты. Осылайша, зерттеудің бұл кезеңі

оқушының сапалы білім алуына қажетті мамандардың саналы күш-жігері мен кәсіби тәжірибесін бағалауға мүмкіндік берді.

Жаттықтырушылар мен оқытушылар қолданатын әдістер мен тәсілдерді талдау бізге футбол дағдыларын үйрету тәсілдерінің жан-жақтылығы туралы түсінік берді. Әдістер мен тәсілдерге қатысты сұрақтарға жауаптар техникалық дағдыларға, стратегиялық ойлауға және дене шынықтыруға баса назар аудару сияқты аспектілерді қоса алғанда, көптеген тәсілдерді ашты. Көптеген тренерлер әр оқушының дайындық деңгейі мен қажеттіліктерін ескере отырып, оқытуды дараландырудың маңыздылығын атап өтті.

Тәжірибелі жаттықтырушылармен және тәрбиешілермен жүргізілген сұхбаттар олардың әдіснамалық біліктерін, тәсілдерін және футбол дағдыларын үйретудегі тәжірибелерін зерттеуге құнды идеялар берді. Әңгімелесу барысында қойылған сұрақтар педагогикалық және кәсіптік тәжірибенің терең аспектілерін ашуға, сондай-ақ қолданылатын әдістердің тиімділігін бағалауға арналған. Сұхбатта пайдаланылған сұрақтар мыналарды қамтиды:

Әдіс-тәсілдер: Футбол дағдыларын үйретуде қандай әдіс-тәсілдерді қолданасыз? Әдістерді таңдағанда қандай аспектілерді ең маңызды деп санайсыз?

Тиімділікті бағалау : Оқушылардың футбол дағдыларын дамытуда таңдаған әдістеріңіздің тиімділігін қалай бағалайсыз? Жаттығудың табыстылығын анықтау үшін қандай критерийлер мен көрсеткіштер қолданылады?

Қиындықтар мен қиындықтар: футбол дағдыларын үйрету кезінде қандай қиындықтарға немесе қиындықтарға кезігесіз? Сіз бұл қиындықтарды қалай жеңесіз және оқушыға жағымды оқу тәжірибесін бересіз?

Оқытуды жекелендіру : әр түрлі дағдылар деңгейлері мен оқушы қажеттіліктерін қанағаттандыру үшін оқытуды қалай жекелендіресіз? Әдістер әр оқушының жеке ерекшеліктеріне қалай бейімделеді ?

Психологиялық-педагогикалық аспектілердің рөлі: Психологиялық-педагогикалық аспектілер футболда ойнау дағдыларын қалыптастыруда қандай рөл атқарады ? Осы аспектілерді оқушылармен жұмысыңызда қалай біріктіресіз?

Ресурстар мен уақыттың шектеулілігіне байланысты футбол білім беру саласында айтарлықтай тәжірибесі бар 5 жаттықтырушы мен оқытушыдан сұхбат алдық. Қатысушыларды іріктеу бізге әртүрлі тәжірибелі мамандар ұсынған кең ауқымды пікірлер мен тәсілдерді алуға мүмкіндік берді.

Әңгімелесу форматы құрылымды болды, бұл тренингтің әрбір аспектісін толығырақ және жан-жақты зерттеуге мүмкіндік берді. Қатысушыларға ыңғайлы уақытта, өз пікірлері мен тәжірибелерін жеткізуге қолайлы жағдай жасап, әңгімелесулер жүргіздік. Қатысушылар тәсілдермен, сәтті әдістемелер мен қиындықтарды жеңу үлгілерімен бөлісті.

Жаттықтырушылармен және тәрбиешілермен жүргізілген сұхбаттар зерттеуімізді байытқан құнды ақпарат көзі болды. Сұрақтарға жауаптар әртүрлі педагогикалық тәсілдер мен стратегияларды ашып берді, сонымен қатар әдістерді оқушылардың жеке қажеттіліктеріне бейімдеу жолдарын түсінуге мүмкіндік берді. Бұл деректер сонымен қатар бізге оқуды тәжірибелі мамандардың көзімен қарауға мүмкіндік берді, бұл біздің зерттеулерімізді футбол дағдыларын дамыту үдерісін тереңірек және практикалық бағдарланған түсіну арқылы байытты.

Оқушылардың жеке ерекшеліктеріне бейімделген тәсілдер жиынтығына байланысты екенін атап өтті. Тиімділікті бағалау сонымен қатар оқушылардың жауаптарына үнемі назар аударуды және олардың үлгерімін талдауды қамтиды. Әңгімелесулер техникалық аспектілер мен дене шынықтыруды дамытуды теңестірудің маңыздылығына баса назар аударылды, сонымен қатар алаңда стратегиялық ойлауды дамытуға назар аударылды.

Әңгімелесулер көрсеткендей, оқытудың нәтижелі болуында оқу процесін даралау басты рөл атқарады. Көптеген жаттықтырушылар мен оқытушылар әр оқушының қажеттіліктерін, қызығушылықтары мен мүмкіндіктерін ескерудің маңыздылығын атап өтті. Психологиялық-педагогикалық аспектілер де футбол дағдыларын дамытуда маңызды екені анықталды және

көптеген сарапшылар оқушылардың *көшбасшылық қасиеттерін, командалық жұмысты және эмоционалды тұрақтылықты дамытуды* ерекше атап өтті.

Осылайша, жаттықтырушылармен және оқытушылармен жүргізілген сұхбаттардың нәтижелері футбол дағдыларын үйретуде жеке және кешенді тәсілдің маңыздылығын атап өтті. Олардың кәсіби тәжірибесі мен әрбір оқушының ерекшеліктерін түсіну ойын дағдыларын дамытуда маңызды рөл атқарады және тиімдірек және бейімделген оқыту әдістерін жасауға көмектеседі.

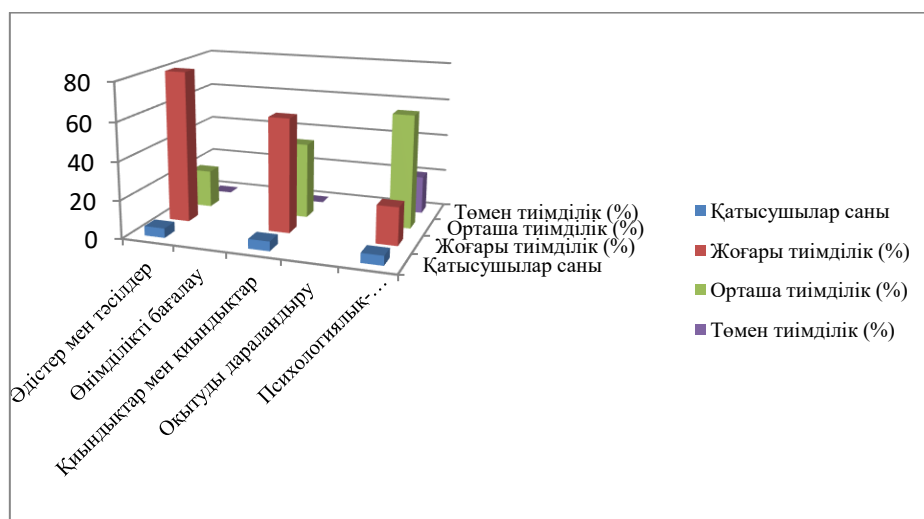
Жаттықтырушылармен және мұғалімдермен жүргізілген сұхбаттардың негізгі нәтижелері 3-кестеде берілген.

Кесте 3 – Жаттықтырушылармен және мұғалімдермен сұхбат нәтижелері

Сұхбат сұрақтары	Қатысушылар саны	Жоғары тиімділік (%)	Орташа тиімділік (%)	Төмен тиімділік (%)
Әдістер мен тәсілдер	5	80	20	0
Өнімділікті бағалау	5	60	40	0
Қиындықтар мен қиындықтар	5	20	60	20
Оқытуды дараландыру	5	40	40	20
Психологиялық-педагогикалық аспектілердің рөлі	5	70	30	0

Ескерту: Кестедегі деректер пайызбен берілген және сұхбатқа қатысушылардың футбол дағдыларын үйретудің әртүрлі аспектілерінің тиімділігіне берген бағасын көрсетеді. «Жоғары тиімділік» негізінен оң пікірді, «Орташа тиімділік» орташа оң пікірді, ал «Төмен тиімділік» теріс пікірді немесе әдістердің әлсіз тиімділігін көрсетеді.

Төмендегі 6-сурет жаттықтырушылармен және тәрбиешілермен жүргізілген сұхбаттардың нәтижелерін көрнекі түрде қорытындылайды, бұл оларға футбол дағдыларын үйретудің әртүрлі аспектілері бойынша өз пікірлерін көрнекі түрде бағалауға мүмкіндік береді.

Сурет 8 – Тренерлер мен мұғалімдермен жүргізілген сұхбаттің нәтижелерінің гистограммасы

Сауалнама нәтижелері. Орта мектепте футбол дағдыларын дамыту үдерісін терең және жүйеленген талдау үшін сауалнама әдісі әзірленіп, енгізілді. Бұл әдіс футбол дағдыларын дамытуға әсер ететін негізгі аспектілерге назар аудара отырып, оқушының оқуды қабылдауы,

күтулері мен қажеттіліктері туралы мағыналы сандық деректерді шығарды. Сауалнамалар зерттеудің нақты қажеттіліктеріне сәйкес жасалған және деректердің дәлдігі мен өзектілігін қамтамасыз ету үшін жас ерекшеліктеріне сәйкес болды.

Сауалнама сұрақтары оқушылардың футболдағы дамуын қабылдауына қатысты кең ауқымды тақырыптарды қамтыды. Қатысушыларға қолданылатын әдістер мен оқытудың тиімділігі туралы өз пікірлерін білдіру, олардың жетістіктерін бағалау, сондай-ақ оқу үдерісіне қатысты қажеттіліктері мен күтулерін білдіру ұсынылды. Сауалнаманың ыңғайлылығы мен дәлдігі үшін сұрақтардың онлайн форматы және құрылымдық сипаты пайдаланылды. Бұл деректердің үлкен көлемін жинауға және оны жоғары дәлдікпен талдауға мүмкіндік берді.

Жалпы, сауалнама әдісі зерттеуді байытуда маңызды рөл атқарды. Алынған сандық деректер бақылау және сұхбат сияқты басқа әдістер арқылы алынған нәтижелерді қолдады және кеңейтті. Сауалнама нәтижесінде алынған ақпараттың әртүрлілігі мен толықтығы орта мектеп оқушыларының футбол дағдыларын қалыптастырудың келешегі мен мәселелерін тереңірек түсінуге, сондай-ақ оқу процесін одан әрі жетілдіру бойынша ұсыныстар әзірлеуге мүмкіндік берді.

Қорытынды. Бақылау және әңгімелесу әдістеріне негізделген сапалы талдауда тақырыптық категориялау әдісін қолдандық. Бұл тәсіл бізге қатысушылардың жауаптары мен түсініктемелерін негізгі тақырыптар мен аспектілер бойынша ұйымдастыруға және құрылымдауға мүмкіндік берді. Мотивацияға, күтуге, оқыту әдістерінің тиімділігіне, психологиялық аспектілерге және басқа да маңызды мәселелерге байланысты оқушылар мен тренерлердің жауаптарында ортақ заңдылықтарды анықтадық. Талдау көрсеткендей, оқушылардың көпшілігі оқудағы негізгі факторлар ретінде жеке көзқарас пен мотивацияны атап көрсетеді. Жаттықтырушылар психологиялық қолдау мен командадағы ынтымақтастықтың маңыздылығын да атап өтті. Бұл ортақ тақырыптар мен үлгілер бізге футбол дағдыларын дамыту үдерісін тереңірек түсінуге негіз болады.

Сонымен «дағды» ұғымы адам өмірінің әртүрлі аспектілері, соның ішінде білім алушының оқу қызметі, қызметкердің кәсіби қызметі тұрғысынан негіз болып табылады және табысты әрекетті – оқу, еңбек және басқаларын көрсетеді деп қорытынды жасаймыз. Өйткені, біз жүргізген әдістеме тиімділігі осы нәтижені көрсетіп отыр. Дағдының маңызды белгісі – динамикалық стереотип және әрекет жеткізілетін автоматизм.

Мұндағы ұйымдастырушылық-әдістемелік шарттар футболдың ерекшеліктерін ескереді және бәсекелестік ойын әдісін, жарыс шарттарын модельдеу және теориялық материалды дәйекті зерттеуді қамтиды. Бұл кешенді футболмен айналысатын оқушыларды оқытудың тиімді жүйесін құруға мүмкіндік береді. Сонымен, оқушыларды дене шынықтыру және спортқа дайындау саласына қосылған құнды үлес болып табылады. Біз ұсынатын әдістеме мен тәсілдер футбол ойнау дағдыларын дамыту саласындағы одан әрі зерттеулер мен әзірлемелер үшін негіз болады деген ұсынысты қолдаймыз.

Іс-әрекеттің бөлігі ретінде дағдылар олардың элементтерінің бірі болып табылады. Тұтастай алғанда, кез-келген әрекет толығымен автоматтандырыла алмайды, өйткені ол іс-әрекеттің жалпы мақсаты шеңберінде саналы мақсатпен шақырылады, ынталандырылады және басқарылады деп қорытындылаймыз.

Орта мектеп оқушыларының футбол ойнау дағдыларын қалыптастырудың әдістемесін ұсынуда Алматы облыстық Білім басқармасының ұжымына алғыс айтамыз.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы. 27.07.2007 ж., №319-III ҚРЗ. Астана. Ақорда (қаралған күні 15.02.2023).
2. Білім берудің барлық деңгейінің мемлекеттік жалпыға міндетті білім беру стандарттары. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрінің 2018 жылғы 31 қазандағы № 604 бұйрығы
3. ҚР МЖМБС 31-10-2018 «5B010200 – Бастауышта оқыту педагогикасы мен әдістемесі» мамандығы ҚР МЖМБС. Астана, 2018

4. Адамбеков Е.К. Детско-юношеский футбол в Казахстане: современное состояние и тенденции развития. Дене тәрбиесінің теориясы мен әдістемесі, No2(72), 2023. 140. DOI: 10.48114/2306-5540_2023_2_140
5. <https://ru.wikipedia.org/wiki/>
6. Monea D., Ștefănescu H., & Prodan R. An evaluation of the effects that football specific methods and tests have on the skill development: Case study in 10-12-year-old children // Studia UBB Education Artis Gymn., LXII(2), - 2017., 15-24. DOI:10.24193/subbeag.62(2).11
7. Волошина И.А., Новиков П.Н. Понятие навыка в составе образовательной и профессионально-трудовой терминологии. Социально-трудовые исследования. 2020; 40(3):68-80. DOI: 10.34022/2658-3712-2020-40-3-68-80.
8. Мецержаков Б.Г., Зинченко В.П. Большой психологический словарь. М.: изд. Прайм-Еврознак, 2007.
9. Жакеев К.Т. Формирование и развитие физических качеств школьников средствами спортивных игр. В К. Т. Жакеев, Магистрант педагогического факультета ЗКУ им. М.Утемисова, Научный руководитель – Т.И.Клименко (Eds.), International Scientific Journal «Global Science and Innovations 2021: Central Asia» (с.VII Том). Объединение юридических лиц в форме ассоциации «Общенациональное движение «Бобек», Конгресс ученых Казахстана, Глобальная наука и инновация 2021: Центральная Азия, No 1(12), с. 202-205.
10. Абдуллаева Г.К. Комплексный контроль и учет процесса подготовки 7 класс учащихся общеобразовательной школы, занимающихся футболом. В Сборник научных статей студентов и молодых ученых (с. 23). Алматы: 2017. КазАСТ.
11. Izhanov Zh., Seisenbekov Y., Seisenbekov Y., Kokebayeva R., Abishev K., Orazov Sh., Tastanov A. Scientific and methodological foundations of the formation of football playing skills in middle school students. Vol.14 (2025) of the journal SPORT TK Revista Euroamericana de Ciencias del Deporte (ISSN: 2340-8812).
12. Harjo I.W.W. Civilizing Process of Football in Indonesian Schools // Proceedings of the First Australian International Conference on Industrial Engineering and Operations Management, Sydney, Australia, - 2022., - December 20-22.
13. Оплетин А.А., Паначев В.Д., & Филатов А.В. Футбол в процессе формирования компетенции саморазвития личности студента // Педагогико-психологические, медико-биологические проблемы физической культуры и спорта, - 2015., No3(36), ISSN 2070 4798. DOI 10.14526/01_1111_37.

Reference:

1. Qazaqstan Respýblıkasynyń «Bilim turaly» Zańy. 27.07.2007 j., №319-III QRZ. Astana. Aqorda (qaralǵan kúni 15.02.2023).
2. Bilim berýdiń barlyk dengeriniń memlekettik jalpyǵa mindetti bilim berý standarttary. Qazaqstan Respýblıkasy Bilim jáne ǵylym ministriniń 2018 jyly 31 Qazanda № 604 buıyǵy
3. QR MJMBS 31-10-2018 "5B010200 – bastay pedagogikasy men ádildigi" mamandy QR MJMBS. Astana, 2018
4. Adambekov E.K. Qazaqstandaǵy balalar men jasóspirimler fýtboly: qazirgi jaǵday jáne damý tendensialary. Dene tárbiyesiniń teorıasy men ádildigi, No2 (72), 2023. 140. DOI: 10.48114/2306-5540_2023_2_140
5. <https://ru.wikipedia.org/wiki/>
6. Monea D., Ștefănescu H., & Prodan R. An evaluation of the effects that football specific methods and tests have on the skill development: Case study in 10-12-year-old children // Studia UBB Education Artis Gymn., LXII(2), - 2017., 15-24. DOI:10.24193/subbeag.62(2).11
7. Voloshina A., Novikov P.N. bilim berý jáne kásiptik-eńbek terminologiasynyń quramyndaǵy daǵdy uǵymy. Áleymettik-eńbek zertteýleri. 2020; 40(3):68-80. DOI: 10.34022/2658-3712-2020-40-3-68-80.
8. Mesherákov B.G., Zinchenko V.P. úlken psihologialyq sózdik. M.: basylım. Praim-Eýro Belgisi, 2007.
9. Jaqeev K.T. Sporttyq oıyндar arqyly oqýshylardyń fizikalıyq qasıetterin qalyptastyryń jáne damytyń. V. T. Jaqeev, bqý pedagogika fakúltetiniń magistranty. M. Ótemisova, ǵylymı jetekshisi-T.I.Klivenko (Eds.), International Scientific Journal "Global Science and Innovations 2021: Central Asia" (VII Tom). "Bóbek" Jalpyulttyq qozǵalysy " qayymdastyǵy nysanyndaǵy zańdy tulǵalar birlestigi, Qazaqstan ǵalymdarynyń Kongresi, jahandyq ǵylym jáne inovasiya 2021: Ortalyq Azia, No 1(12), 2021. 202-205 BB.
10. Abdýllaeva G.K. Fýtbolmen aınalysatyn jalpy bilim beretin mekteptiń 7-synyp oqýshylaryn daıarlaı prosenin keshendi baqylaı jáne esepke alı. Stýdentter men jas ǵalymdardyń ǵylymı maqalalar jınaǵyna (23-bet). 2017. Almaty: Qazast.
11. Izhanov Zh., Seisenbekov Y., Seisenbekov Y., Kokebayeva R., Abishev K., Orazov Sh., Tastanov A. - Scientific and methodological foundations of the formation of football playing skills in middle school students. Vol.14 (2025) of the journal SPORT TK Revista Euroamericana de Ciencias del Deporte (ISSN: 2340-8812).
12. Harjo I.W.W. Civilizing Process of Football in Indonesian Schools // Proceedings of the First Australian International Conference on Industrial Engineering and Operations Management, Sydney, Australia, - 2022., - December 20-22.
13. Opletin A.A., Panachev V.D., & Filatov A.V. Stýdenttiń jeke basynyń ózin-ózi damyty qyzyrettiligin qalyptastyry prosesinde Fýtbol/dene shynyqtyry men sporttyń pedagogikalıyq-psihologialıyq, medisinalıyq - biologialıyq máseleleri, - 2015., No3(36), ISSN 2070 4798. DOI 10.14526/01_1111_37.